

УДК 377(07)

**Наталія Самойленко, аспірантка Інституту професійно-технічної освіти АПН України,
м. Київ**

РОЗВИТОК МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Аналізується проблема розвитку методичної компетентності майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів. Охарактеризовані основні складові методичної компетентності майстра виробничого навчання та визначені рівні її розвитку.

Ключові слова: професійна компетентність, методична компетентність, майстер виробничого навчання.

Постановка проблеми. Кінець ХХ століття – початок ХХІ ознаменований перехідним періодом у системі професійно-технічної освіти: від використання уніфікованої освітньої програми – до організації навчально-виробничої діяльності учнів за варіативними програмами у контексті методології розвиваючого закладу, від професійних училищ одного виду – до різних видів професійно-технічних навчальних закладів, від роботи професійно-технічного навчального закладу в режимі функціонування – до діяльності в режимі розвитку.

У Концепції Державного стандарту професійно-технічної освіти України говориться, що “основним напрямом у розв’язанні завдань професійно-технічного навчання є формування якісного нового типу педагога з професійної підготовки, який органічно поєднує функції викладача й майстра виробничого навчання, що сприяє подоланню розриву в формах і методах між теоретичним і практичним навчанням. Такий педагог має достатню інженерну підготовку, володіє знаннями з основ педагогіки, психології, а також має високий рівень робітничої кваліфікації з відповідної професії” [4, 4]. Безумовно, майстер виробничого навчання “...має бути справжнім майстром з професії, якої він навчає юнаків і дівчат. Та поряд з цим, він повинен мати певну психолого-педагогічну підготовку. Без знань психології та педагогіки, зокрема дидактики і теорії виховання, без володіння педагогічними технологіями неможливо здійснити навчально-виховний процес у сучасних професійно-технічних навчальних закладах” [6, 11].

У зв’язку з цим проблема кадрового забезпечення професійно-технічних навчальних закладів фахівцями високої кваліфікації постає особливо гостро. Зростає значимість підвищення

кваліфікації педагогічних кадрів як складової частини системи безперервної освіти, збільшуються запити науки й практики в розкритті особливостей підвищення кваліфікації педагогічних працівників у самих установах освіти.

Зокрема, у сучасних умовах передбачається володіння майстром виробничого навчання такими вміннями, як вибір програми з комплексу варіативних, розробка власних (авторських) програм відповідно до вимог державного освітнього стандарту, пошук і апробація активних методів навчання учнів, робота зі створення моделі організації навчально-виробничого процесу в професійно-технічному навчальному закладі, робота в експериментальному режимі тощо.

У зв’язку з вищевикладеним актуальним у справі професійної підготовки майстрів виробничого навчання є розвиток його методичної компетентності як основного складника професійної компетентності даної категорії педагогічних працівників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній, вітчизняній науці проблема професійної компетентності спеціаліста розглядалася в дослідженнях Н.С. Розова, О.М. Герасименко, Ю.А. Якуби, Н.І. Лісової, В.Т. Лозовецької та ін. Сутність і зміст педагогічної компетентності складає предмет наукових досліджень І.А. Зязюна, С.І. Кари, Л.М. Мітіної, В.О. Сластьоніна; формування професійно-педагогічної компетентності інженерів-педагогів є предметом наукових праць І.В. Васильєва, Є.Ф. Зеєра, Н.В. Кузьміної, Л.З. Тархан, І.А. Зимової, Г.С. Сухобської, О.Н. Шахматової та інших.

Виклад основного матеріалу. У педагогічній науці поняття “професійна компетентність” розглядається з позиції різних підходів (особистісно-діяльнісного, системно-

РОЗВИТОК МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

структурного, знанієвого й інших) і трактується як така, що ґрунтується на знаннях інтелектуально й особистісно обумовленого досвіду соціально-професійної життєдіяльності людини (І.А. Зимова); система знань і вмінь педагога, що проявляється при вирішенні виникаючих на практиці професійно-педагогічних завдань (Г.С. Сухобська); сукупність професійних знань і вмінь, а також способи виконання професійної діяльності (О.Н. Шахматова) [2].

У словнику по соціальній педагогіці “компетентність” (від лат. *competentio* – приналежний по праву) визначається як володіння компетенцією: володіння знаннями, що дозволяють судити про що-небудь. У концептуальному словнику-довіднику з педагогічної акмеології професійно-педагогічна компетентність трактується як інтегрована професійно-особистісна характеристика, що включає достоїнства й досягнення педагога, визначає готовність і здатність виконувати педагогічні функції відповідно до прийнятого в соціумі в конкретно-історичний момент нормами, стандартами, вимогами.

На думку А.А. Майєра, модель професійної компетентності педагога повинна містити знання про структуру процесу навчання (цілі, зміст, об’єкт, засоби діяльності тощо), про себе як суб’єкта професійної діяльності. Вона також повинна включати творчий компонент та досвід застосування прийомів професійної діяльності [7].

Професійно-педагогічна компетентність, на думку Н.В. Кузьміної, включає п’ять елементів або видів компетентності: спеціально-педагогічну, методичну, соціально-психологічну, диференційно-психологічну, аутопсихологічну (співвідноситься з поняттям професійної самосвідомості, самопізнання і саморозвитку) [5, 90].

Н.В. Іпполітова, розглядаючи змістовний аспект професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, указує на те, що він включає такі компоненти, як: морально-психологічний, методологічний, теоретичний, методичний і технологічний, які, перебуваючи у взаємозв’язку й взаємозалежності, забезпечують ефективність здійснюваного педагогічного процесу. При цьому, “методична підготовка припускає забезпечення студентів знаннями принципів, змісту, правил, фактів, форм і методів конкретних напрямків виховання й навчання. Методична діяльність здійснюється як спеціально-наукова діяльність, спрямована на одержання нових продуктів – нових методів і засобів наукового дослідження” [7].

Дані положення послужили передумовою до виділення методичної сфери в професійній

діяльності майстрів виробничого навчання професійно-технічних навчальних закладів. І, як наслідок, розвиток методичної компетентності майстра виробничого навчання в процесі професійно-педагогічної діяльності.

Сучасна ситуація в професійній освіті ставить педагога в принципово нові умови, для яких характерні відсутність твердої регламентації педагогічної діяльності, значне розширення інформаційного поля, модернізація соціальних функцій педагога, розвиток індивідуальності, готовність до прийняття рішень, мобільність застосування професійних якостей.

А.М. Столяренко, розглядаючи методичну сторону роботи педагога, указує на те, що за старою традицією вона зводилася до методів, причому найчастіше до методів навчання. “Пізніше стали говорити про методику роботи, методичну роботу, а останнім часом – усе більше й про педагогічну техніку, педагогічні технології, методичні системи” [7].

Методична система навчально-виховного процесу покликана привести в дію можливості суб’єктів, засобів і умов цього процесу, направити в потрібне русло й ефективно реалізувати їх.

Вивченням проблеми формування методичної (науково-методичної) компетентності, методичної підготовки педагогів займалися дослідники Т.І. Шамова, Т.А. Загрівна, І.Ю. Ковальова, Т.Н. Гущина, А.А. Майєр, І.С. Сілаєва та інші. Т.Н. Гущина визначає методичну компетентність як інтегральну багаторівневу професійно значиму характеристику особистості й діяльності педагогічного працівника, що опосередковує результативний професійний досвід, як системне утворення знань, умінь, навичок педагога в області методики й оптимальне співвідношення методів професійної педагогічної діяльності. І.В. Ковальова розглядає науково-методичну компетентність як інтегральну характеристику ділових, особистісних і моральних якостей педагога, що відбиває системний рівень функціонування методологічних, методичних і дослідницьких знань, умінь, досвіду, мотивації, здатностей і готовності до творчої самореалізації в науково-методичній і педагогічній діяльності в цілому [2]. Н.В. Кузьміна виводить методичну компетентність як елемент професійно-педагогічної компетентності, розглядаючи її лише в аспекті методів навчання для продуктивного саморозвитку учнів [5, 94]. І.С. Сілаєва не дає визначення методичної компетентності, але виділяє компоненти, які входять до її складу: концептуальний, інструментальний, технологічний, інформаційний і адаптивний [8, 52]. Інші вчені до

РОЗВИТОК МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙСТРІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

структури методичної компетентності відносять особистісний, діяльнісний і пізнавальний складники [1].

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури, досліджень в області освітньої теорії й практики можна зробити висновок про те, що єдиного погляду на визначення поняття й структури як професійно-педагогічної, так і методичної компетентності, немає.

Беручи до уваги дослідження з даного питання, в структурі методичної компетентності майстра виробничого навчання ми виділяємо наступні компоненти: мотиваційний, діяльнісний, когнітивний (пізнавальний).

Мотиваційний компонент методичної компетентності майстра виробничого навчання ми співвідносимо з умінями, пов'язаними з психологічною стороною особистості майстра: комунікативні, перцептивні, рефлексивні.

Діяльнісний компонент містить у собі накопичені професійні знання й уміння, уміння актуалізувати їх у потрібний момент і використати в процесі реалізації своїх професійних функцій. Також він припускає оволодіння майстром виробничого навчання дослідницькими й творчими вміннями.

Когнітивний компонент ґрунтується на вміннях, що становлять теоретичну підготовку майстра виробничого навчання: аналітико-синтетичні (уміння аналізувати програмно-методичні документи, виявляти методичні проблеми й визначати шляхи їх рішення, уміння класифікувати, систематизувати методичні знання); прогностичні (уміння прогнозувати ефективність обраних засобів, форм, методів і прийомів, уміння застосовувати методичні знання, уміння, навички в нових умовах); конструктивно-проектувальні (уміння структурувати і будувати процес навчання, відбирати зміст і форми проведення занять, підбирати методики, методи й прийоми, уміння планувати методичну діяльність).

Зважаючи на те, що майстри виробничого навчання – це в основному люди, які не мають базової педагогічної підготовки, яка включає в себе, в першу чергу, методичну освіту, питання розвитку методичної компетентності майстра виробничого навчання набуває все більшої актуальності та потребує наукового обґрунтування змісту, форм, методів даної проблеми. Враховуючи те, що процес розвитку методичної компетентності триває всю професійно-педагогічну діяльність майстра виробничого навчання, визначити тимчасові рамки етапів формування методичної компетентності не представляється можливим.

Разом з тим, виходячи із завдань методичної роботи і співставляючи етапи з рівнями сформованості методичної компетентності, ми виділяємо три рівні розвитку методичної компетентності майстра виробничого навчання:

- початковий або базовий (розвиток відбувається на наявному рівні методичної компетентності в індивідуальному режимі методичного супроводу);

- основний або продуктивний (майстер виробничого навчання – діяльнісний учасник методичної системи професійно-технічного навчального закладу);

- креативний (процес розвитку відбувається самостійно на основі самореалізації, носить дослідницький і творчий характер); при цьому процес розвитку методичної компетентності розглядається як багаторівневий.

Висновки. Таким чином, у світлі сучасних вимог, розвиток методичної компетентності майстра виробничого навчання, пройшовши шлях від навчання найпростішим діям щодо підбору методів і прийомів до роботи в рамках цілої методичної системи, є необхідною умовою для розвитку професійної компетентності педагога в цілому.

1. Адольф В.А. *Профессиональная компетентность современного учителя: монография* / В.А. Адольф. – Красноярск: КГУ, 1998. – 310 с.

2. Загрянная Т.А. *Становление научно-методической компетентности педагогов в процессе профессиональной деятельности [Электронный ресурс]: дисс. кандидата пед. наук.* – СПб: РГБ, 2006. – 178 с.

3. Зимняя И.А. *Педагогическая психология: учебник для вузов.* – 2 изд. доп. испр. и перераб. – М.: Логос, 2004. – 384 с.

4. Концепція Державного стандарту професійно-технічної освіти України // *Професійно-технічна освіта.* – 1998. – №2. – С. 2 – 4.

5. Кузьмина Н.В. *Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения.* – М.: Высшая школа, 1990. – 119 с.

6. Педагогічна книга майстра виробничого навчання. *Навчально-методичний посібник* / Н.Г. Ничкало, В.О. Зайчук, Н.М. Розенберг та ін.; за ред. Н.Г. Ничкало. – 2-е вид., допов. – К.: Вища школа, 1994. – 383 с.

7. Притула А.В. *Развитие методической компетентности преподавателя дошкольного учебного учреждения / Материалы научно-практической конференции VII Знаменские*

НОВІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ ЯКІСНОГО РОБІТНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЛЯ СФЕРИ АВТОМОБІЛЬНОГО СЕРВІСУ

чтения "Актуальные проблемы образования и науки". – СурГПУ, 2008 // www.eduhmao.ru

8. Силаєва І.Є. Модель інноваційної науково-методичної діяльності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів / Шляхи впровадження інноваційних

технологій у підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців ПТО. Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції 27 – 28 листопада 2007 р. Зб. 1. – Донецьк: ДІПО ІПП, 2007. – С. 51 – 56.

Стаття надійшла до редакції 24.09.2009

УДК 629.33

Володимир Динько, аспірант Інституту професійно-технічної освіти АПН України,
директор ДПТНЗ "Бориспільський професійний ліцей"

НОВІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ ЯКІСНОГО РОБІТНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЛЯ СФЕРИ АВТОМОБІЛЬНОГО СЕРВІСУ

У статті розглядаються нові підходи до підготовки слюсара по ремонту автомобілів, який має бути готовий працювати в умовах постійного оновлення техніки і технологій з урахуванням світових тенденцій. Вирішення цієї проблеми неможливе без оновлення змісту, форм і методів професійного навчання, розробки стандартів профтехосвіти.

Обґрунтовується необхідність постановки вимог учнів і педагогів в основу навчально-виховного процесу.

Ключові слова: якість робочого потенціалу, зміст професійної освіти, інноваційні педагогічні технології, педагогічна майстерність, професійна компетенція, сучасні виробничі технології і обладнання.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Здобуття робітничої професії в навчальних закладах професійно-технічної освіти відкриває перед молоддю шлях у самостійне життя. А ми знаємо, що на сучасному етапі розвитку економіки України якість робочої сили має першорядне значення [2]. Сьогодні вже чітко поставлене завдання щодо підготовки кваліфікованого робітника, який зміг би працювати в реальних умовах сучасного виробництва і за новітніми технологіями. Учні ПТНЗ оволодівають загальними і трудовими навичками, що дає їм змогу працевлаштуватися або відкрити власну справу, підвищувати продуктивність праці, вирішувати виробничі завдання з урахуванням змін на ринку праці.

Відповідно, основне призначення професійно-технічних навчальних закладів – це забезпечення галузей економіки висококваліфікованими і мобільними на ринку праці робітниками, які б могли працювати на новій техніці, досконало володіти сучасними технологіями виробництва, самостійно діяти і приймати рішення у динамічних, нестандартних умовах.

Процес підготовки повинен бути більш професійно спрямований для формування необхідних професійних властивостей особистості і забезпечувати відтворення якісного робітничого потенціалу для економіки нашої держави. Випускники професійно-технічних навчальних закладів повинні бути готові працювати в умовах постійного оновлення техніки і технологій з урахуванням світових тенденцій. Це, як уже зазначалося, мають бути підприємливі конкурентоспроможні робітники з високим рівнем професійної компетентності, мобільності, готовності до впровадження нових технологій.

Разом з тим, проблеми сьогодення диктують необхідність в процесі навчання не просто механічно передавати учням певну суму знань, а вчити їх добувати інформацію, набувати знання і, головне, – виробляти вміння і потребу застосовувати їх у виробничому режимі, погоджувати ці знання із своїми життєвими намірами, своїми нахилами, покликанням. Цьому призначенню має підлягати увесь навчально-виховний процес, що позначений пошуком нових форм реалізації професійної підготовки, який пов'язаний зі зміною стереотипів і застарілих